

ի մէջ աշդոցիկ պատմագրաց առաջին հարկաւորն է շապուհ բազրատունի: Երկրորդ Զաքարիա և Խորէն, երրորդ՝ Մխիթար և վանական, 4-րդ՝ Ուխտանէս, Խոսրով և Ղևոնդ, Հինգերորդ՝ Սմբատ, Թովմաս, և Մովսէս, վեցերորդ, Սարկա-

ւազ, Համամ, և ապուսահ: Ընդ այս և Թովմա արծրունի, զորոյ զանկատար գործն միայն ունիմք:

յիսկական բնագրոյն ուղիղ օրինակեցի

Յարութիւն Թ. Յարութիւնեանց

ԱՍԻՐԴՈՒԿԱԹ ԲԺՇԿԻ

“ԱՆԳԻՏԱՑ ԱՆՊԷՏ” Ի ՍԻ ՆՈՐ ԶԵՈՒԿԻՐ

— 60 —

Երևանում մի մասնաւոր մարդու մօտ կայ Ամիրզովաթ բժշկի «Անդիտաց անպէտ» աշխատութիւնը, որը պատահամամբ ընկաւ ձեռքս և որի հետ ծանօթացայ սրանից մի քանի ամիս առաջ:

Յիշեալ բառարանը կազմած մեծ գիրք է բաւականին լաւ վիճակի. զբքի հաստութիւնը (առանց կազմի) 4 սնդմ., երկարութիւնը 32 սնդմ., լայնութիւնը 22 սնդմ., իւրաքանչիւր էջը երկու սիւնակից. մէկ սիւնակում 45 տող. էջադրութիւնը թանաքով և մատիտով կատարուած է ուրիշ ձեռքով. ընդ ամէնը 405 էջ: Գրուած է թղթի վրայ, նոսրագիր է:

Բժշկական բառարանը սկսւում է Ա-ից և այբբենական կարգով հասնում է Ֆ տառին, բռնում է 286 էջ, որի վերջին գրուած է «և Քրիստոսի փառք յաւիտեանս ամէն»:

Դրանից յետոյ յայտնի չէ ով աւելացրել է մի քանի բառ, 2 էջ. յետոյ 4 էջ դատարկ է և 293 էջից սկսւում է Ամիրզովաթի յառաջարանը:

Բոլոր բառերի թիւն է 1530:

293-ըդ էջի նախաշաղկից յետոյ գրւած է.

«Ի ժամանակին թագաւորին իսմայէլոց ազգէ սարակինոսաց ի յազգէ հազարու որ նուագեալ էր թագաւորութիւն յունաց է մայրաքաղաքին Կոստանդնուպօլիս, որ անխախտ կեայ և անսասան այդ ճրիստոնեայքը որ ի յայդ բնակեալ

էք ի թագաւորութեան սուլթան մհհմէդ խանին և կաթուղիկոս սուրբ էջմիածին տէր Սարգիսին և հայրապետութեան ի մայրաքաղաքին Կոստանդնուպօլսոյ տէր Նիկողայոսին և Թին հայոց ԹՃԲ և ի ոտն սուրբ Նիկողայոսի սքանչելագործ սուրբ հայրապետի թարգմանեցաւ գիրքս այս Ա. Ա. զղեղերուն զատուծին բազում գրեմաց ալլ ազգաց ձեռամբ մեղաւոր և անպիտան և անխմտութիւն ամասիացի ամիրտօլվաթին որ կարգան կամ յաւրինակն յիշեն հայր մեղայիւ և Քրիստոս յիշէ զինքն ի միւս անգամ Գալստեան ամէն»:

«Եւ զայս շինեցաք և ըստուգեցաք շատ բառերով և պատմութիւններով որ կարդայ հեշտութեամբ յիմանայ և անգէտն չօգտի ի սմանէ. և անուանեցաք զայս գրոյս անուն անգիտաց անպէտ և պարտակիր գիտնաց և ծառայ ամենայն փիլիսոփայիցն. և

Եղիր հետեւող իմաստութեան հետ
Եւ թէ լուսանիս բժիշկ ես անպէտ
Լինիս գու գիտուն արա բանիս հետ
Եւ այս գիրս անուն անգիտաց անպէտ»:

Այս ոտանաւորից յետոյ յիշում է բրժշկներին՝ սկսած մեծ Մխիթարից... յետոյ գրում է իր ճանապարհորդութեան մասին, մեկնում է համառօտիս և մէկ տառով նշանակուած խօսքերը:

Մի այլ տեղում գրուած է.

« Եւ այլ ասեմք թէ յեր եղաւ այս գիրքս աշխարհաբառ. Ա. պատճառն է. մէկ այն է որ ամենայն մարդ չկարէ բերական կարդալ և կամ արտաքին գրեանք որ զայս խրթին բաներս իմանալ այնոր համար եղաւ աշխարհաբառ և Բ. պատճառն այն է որ այլ բաներ խառնեցաք որ ի տաճկաց բառն գտաք և պիտանի էր այս բառերս մեզի վասն տաճկաց ստացումն առնելու համար և Գ. պատճառն այն որ կայ այս գիրքս յարպերէն պարսկերէն հոռմերէն թուրքերէն որ այս գիրքս ի յայլ լեզուէ ի փոխել անոր համար շատ բառեր կայ այս գիրքս»:

Պայտեղ եւ հրաւիրում եմ մեր բանասէրների ուղարկութիւնը «ԹՃԲ» թւի վրայ որ է 902, աւելացնելով 551, կը ստանանք 1453 թ.:

Որքան մեզ յայտնի է (տ. հայր Յովնանանի Հետազոտ. նախն. ուսմկորէնի վրայ) Ամիրդովաթի յիշեալ աշխատութիւնը գրուած է 1482 թւին, մինչդեռ մեր տեսած ձեռագրի մէջ ԹՃԲ ցոյց է ապախ 1453 թականը, մի հարց որը պէտք է հետաքրքրական լինի շատերի համար:

Մեր տեսած ձեռագրի վրայ ոչ մի տեղ չկայ յիշատակութիւն, ո՛վ է գրիչը և ինչպէս է ընկել վերջին տիրոջ ձեռքը, պարզել չկարողացայ:

Չնայած իմ բազում խորհուրդներին և խնդիրներին, ձեռագրի տէրը չհամարձակեց նուիրել այդ ձեռագիրը պետական թանկութեանին. մինչև անգամ վաճառել չկամեցաւ. թւում է ինձ, որ տէրը պահում է այդ ձեռագիրը թշկութեան համար. օգտութիւն է նրանից և զանազան զիւղերում կամ գուցէ հէնց Երևանում թշկում է հիւանդներին:

Ինչ վերաբերում է աշխատութեան մէջ ցոյց տրուած բառերին, եւ միանգամայն աւելորդ եմ համարում այստեղ յիշել զանազան բառերի մասին, քանի որ ընթերցողներին և մասնաւոր հետաքրքրուողներին քաջ ծանօթ են դրանք. միայն թոյլ եմ տալիս հոգնայի մասին գրուածը

բերել այստեղ. « Որպէս հոխնան Բագաւատ ի ձագէ ուսաւ, որ ձուկ շատ էր կերեր և լի էր եղեր փորն չէր կարեր թռչել և զնաց ի ծովուն ջուր առաւ. և կտուցողն ի նստատեղն եղիր. և լուծում արաւ և զինչ որ կերեր էր ամէն ի փորուն ի դուռն եղաւ, թեթեւացաւ ու թռաւ և հոխնան այն ժամանակն եղաւ և գրեցին ի գիրքն »...

Երևան

Բժ. Ա. ՄԵԼԻՍԵԱՆ

Գ Ր Ա Կ Ա Ն

ՅՈՂՎԷՆՆԵՐԻ ՊԱՊԻՆԻ՝

* *

ԿԵ

Ես կը յիշեմ գետ գետ աչքեր յօրինուած Զորերուն մէջ հայեւացած խոտերէ. Իր բերերէն այնպիսի լոյս եւ մեկնէր Առուզութեան, որ կրկին ծնունդ առաւ սրտիս:

Ես կը յիշեմ ժողովոն հնչուն՝ կենսալիր Որ թարմ խօսքերը կ'երգունէր նըկարէն, Սիրտարարփիկ կոյսի ժողովտ ըսպիտակ Զրիւղըրուած դպրոցական պատերէ:

Բայց աւելի կը յիշեմ ձեռքը երկշոտ իմ բարբարոս զանգուրներէս պարուրուած. Թըթու խորիտանքը կը թռչէր հեռուներ, Եւ ամէն շուշտ լուծուած էր այն հըպուճին:

Պարկեշտիկ ոյժն ակտիւսկիտ աչքերուն (Զքեաղ ժպտին մէջ, Եւս աղուոր արցունքին) Առաջնորդեց զիս այն անքոյթ բարութեանց, Զոր թովչութեամբ մ'ամուլ մերժած էի ես:

1. Հեղինակն է «Պատմութիւն Քրիստոսի» աշխարհահռչակ գործին, որ շատ լեզուներով թարգմանուած է, և որուն հայերէնն ալ ահա լոյս կը տեսնէ մեր թարգմանութեամբ. — Իր այս տարի լոյս տեսած «Հաց ու Գին» գրքին է թարգմանեց ընտրանքը՝ իր ոտանաւորին հետ ճաշակ մը առու համար հայ ընթերցողին. — Այս «Գին»ը իր սպազայ կրնէ է, ինչպէս հետապայ հրկու աղէկները՝ իր իսկ գաւակներն են. Վիոլա, (Մանեղակ), ձեռքմտա (Բերկուրէի), և Բեհեմ (Գլխոյ, Թագուրի), իր կենը: